

6. Az értékelés új formái

Ha asszociációs játékot játszánk és azokat a szavakat kellene felsorolni, amelyek az iskoláról eszünkbe jutnak, elég hamar előkerülne a *bizonyítvány*, az *osztályzat*, a *felelés* vagy éppen a *dolgozat*. Az értékelés az oktatás alapvető része, nem meglepő, hogy amiként minden egyéb tanulási tevékenységet, az értékelést is nagyban képes megújítani az új technológia, az IKT. Mielőtt azonban nekifutunk annak, hogy milyen lehetőségek is vannak erre, tegyünk egy elméleti kitérőt, beszéljünk egy kicsit arról, mi is az értékelés az iskolában.

Az értékelés elmélete

Az értékelés, elsődlegesen is az osztályozás, valójában mérés. Ígérete szerint a diák tudását és képességeit méri meg, rendel azokhoz valamilyen értéket. Sajnálatosan azonban, ha elvi alapokon gondolkodunk el arról, mit is értékelünk, komoly problémákba ütközünk (Nahalka 2012). Nem elég az, hogy nem tudjuk pontosan, mi is az, amit mérni szándékozunk, elég homályos fogalmaink vannak a képességről, ismeretről, tudásról, készségről vagy éppen kompetenciáról. De nem ez a legnagyobb baj, hanem az, hogy amit gondolunk ezekről, az semmiben nem felel meg azoknak az elvárásoknak, amit a méréssel kapcsolatban a tudomány támaszt. Ahhoz ugyanis, hogy bármilyen dologhoz értékeket tudjunk rendelni, teljesülnie kell pár feltételnek, ezek legfontosabbika, hogy a mérendő dolog összeadódó legyen. Akárcsak a hosszúság, két centiméter és két centiméter együtt az négy centiméter. Amit azonban a tudásról gondolunk, az biztosan nem felel meg ennek a feltételnek. Két kettős tanuló tudása nem teszi ki egy négyes tanuló tudását.

De nem csak ez az egyetlen probléma, azzal, amiként értékelünk az iskolában. Az is komoly gondot jelent, hogy magukat a mérőeszközöinket sem ismerjük igazán. Hiszen, ha nem is tudjuk igazán, hogy mi az, amihez képest kalibrálni kellene, nehéz pontosan bemérni a feladatok nehézségét. A nagy nemzetközi vizsgálatok (PISA, nemzetközi nyelvvizsga rendszerek) hosszú évekig tesztelik az egyes feladatokat és a kezdeti feladatoknak csak töredéke olyan, ami megbízható nehézségű lesz, tehát sokszor, sokféle csoportban állandó nehézségűnek bizonyul. De még ez sem biztosíték arra, hogy amit a feladat helyes megoldása mutat, annak bármi köze van a valódi tudáshoz.

Ha egy lépés távolságból próbálunk értékelési gyakorlatunkra tekinteni magunk is láthatjuk, hogy milyen sok kritika merülhet fel vele szemben. A hatvanas években John Holt (1991¹) hívta fel a figyelmet arra, hogy a megszokott értékelési módszerek éppenséggel elkerülik azt, amit valódi tudásnak tartunk. Ellenezte az előre bejelentett dolgozatok és főképpen is a dolgozatra való gyakorlás, a típuspéldák, példafeleletek megoldásának rendszerét. Kísérletezett azzal is, hogy pár hét vagy hónap elteltével újra megíratott korábbi dolgozatokat, általában siralmas eredménnyel. Véggövetkeztése szerint, az, ami értékelés címen folyik az iskolában a tanárok és a diákok a szülők közös hazugsága. Noha mindketten tisztában vannak azzal, hogy a jegyeknek nem sok köze van ahhoz, amit valódi tudásnak tartanak, mindketten a könnyebb utat választják. Az értékelés hagyományos rendszere hozzájárul ahhoz is, hogy

¹ A teljes könyv online olvasható: <http://www.foti-peter.hu/holt-eloszo-hcf.html>

elváljon egymástól az *iskolai* és a *mindennapi tudás*. Nem véletlen, hogy diákjainknak gyakran eszébe jut, hogy az iskolában megtanultakat mindennapi helyzetekben is használhatnák, mivel az a tudás csak arra való, hogy értékelést szerezzenek belőle.

Ha ennyire problematikus dolog a pedagógiai mérés, akkor vajon miért fáradozunk vele? Az értékelésnek több célja is van:

- a) **rangsorot képez**². Amiként a neve (osztályozás) is mutatja, segít abban, hogy a diákokat osztályokba soroljuk. Ehhez természetesen azt várjuk el, hogy maga az értékelés legyen objektív, vagy legalábbis tükrözze a társadalmi elvárásokat. A korábban felsorolt fenntartások alapján erősen megkérdőjelezhető bármilyen értékelés objektív volta, de abban biztosak lehetünk, hogy az adott kor társadalmi elvárásai biztosan érvényesülnek az értékelés mikéntjében. Ahogyan egyre fontosabbak lesznek az előző tananyagban bemutatott 21. századi képességek, úgy alakul át az értékelés szerkezete is és lesznek egyre fontosabbak a ténybeli ismeretek mellett és helyett a tudásépítés, a kollaboráció, a problémamegoldás és az önszabályozás. Természetesen ezekkel kapcsolatosan rangsorokat felállítani még nehezebb és problematikusabb.
- b) **motivál**. Az értékelés erőteljes motivációs hatás. A jó jegyért nagyon sok dologra rá lehet venni a diákokat, de ez egyben csapda is. Az erőfeszítésnek ugyanis gyakran azonnal vége szakad, amint megvan a beígért jegy. A kötelező olvasmányok csak a diákok nagyon kis hányadából nevelnek szenvedélyes olvasókat, még akkor sem, ha éppen el is olvassák az adott művet. az olvasás ebben az esetben ugyanis a jegy eléréseért történik, nem pedig a tevékenység élvezetéért. Már a 20. század elejének egyes reformpedagógusai felhívták a figyelmet arra a veszélyre, amit a túlzott külső motiváció hordoz. Állításuk szerint minden gyerekben megvan valamilyen formában a belső igény a világ megismerésére, a tanulásra, az erőteljes külső motiváció azonban ezt elfedheti, idővel helyettesítheti.
- c) **fegyelmez**. Nagyon sokan használják az értékelést a fegyelmezés eszközeként is. A rosszalkodás miatt adott egyes vagy egyszerűen csak annak a helyzetnek a nyomtatékosítása, hogy a tanár kezében van az értékelés lehetősége, csak még jobban összekavarja azt, hogy mi is az osztályzat, még jobban eltávolítja a tudástól, a képességektől.
- d) **visszajelez**. Az értékelésnek az is szerepe lehet a tanulási folyamatban, hogy visszajelezzen, információt adjon arról, milyen a diák aktuális tudása, képessége. A visszajelzés nem csak a diák, hanem a tanár számára is kiemelkedő fontosságú lehet, mivel lehetőséget ad a tanítási folyamat korrekciójára. A rendszeres visszajelzés alapján módosíthatjuk, hogy mit és miként tanítunk, ami végső soron az egész folyamat eredményességét növelheti.

---

² Erről kicsit bővebben írtunk ebben a cikkünkben: <http://tanarblog.hu/hirek/37-vezercikk/2054-a-pava-farka-es-a-tananyag>

Az értékelés módszerei

Nagyon sokféleképpen értékelhetünk, az hogy melyik módszert választjuk elsődlegesen azon múlik, hogy mi a célunk az értékeléssel.

A **számmal** (osztályzattal, százalékkal) történő értékelés előnye, hogy könnyűvé teszi a rangsorképzést, az sorrend kialakítását, és megadja az objektivitás látszatát is. Hátránya, hogy *visszajelzéseként* elég szegényes, kevés lehetőséget ad a diáknak arra, hogy módosítsa munkáját, tanulását és a tanár számára sem ad részletes információt arról, hogy a teljes folyamat egyes elemei hogyan működnek.

Az utóbbi években több helyen is használták a **szöveges** értékelést. (Ez gyakran alig különbözik az osztályzattól, hiszen csak egy listából húzzák alá a tanárok a megfelelő kifejezéseket.) A szöveges értékelés lehetőséget ad arra, hogy alaposan és részletesen minősítsük a diákok teljesítményét, felhívjuk a figyelmüket az erősségeikre és a gyengéikre, tanácsokat adjunk nekik a további munkához. Aki már írt nagyobb tömegben ilyen értékelőket az tudja, hogy nagyon nagy munka, de gyakran érdemes belevágni. Jobb, ha felkészülünk viszont arra hogy eleinte a diákjaink azt fogják kérdezgetni a szöveges értékelésekről, hogy az hányas osztályzatnak felelne meg.

Az új technikai eszközök különösen könnyűvé teszik azt, hogy a diákjainknak **videóban** adjunk értékelés. Az online formában benyújtott anyagok javítását rögzíthetjük például egy képernyőfelvételt készítő programmal³, miközben a mikrofonba kommentáljuk a folyamatot. Így nem csak az szerepelhet egy feladat mellett, hogy 5/10 pont, hanem gyorsan el is mondhatjuk, hogy mi volt a hiba.⁴

³ Ilyen például az ingyenes uTIPu program <http://www.utipu.com/>.

⁴ Ezt mutatjuk be cikkünkben: <http://tanarblog.hu/tippek-truekkoek/2963-egyeni-visszajelzes-a-smart-notebook-kal>

Az értékelés típusai

A neveléstudomány az értékelést funkciója szerint három típusba sorolja:

A **diagnosztikus** értékelés célja a diákok előzetes ismereteinek felmérése. Szükség lehet erre ahhoz, hogy a csoportra, esetlegesen a személyre szabhatóan tudjuk kialakítani a tananyagot, a tanítás formáját. Különleges hangsúlyt kap a diagnosztikus értékelés a konstruktivista pedagógiában, ahol a tanulást mint az új ismeretelemek és mentális szerkezetek konstrukcióját határozzák meg. Ahhoz ugyanis, hogy ki tudjuk alakítani az új gondolati konstrukciókat, tudnunk kell, hogy mi a régié. De nem csak ilyen emelkedett célja lehet a diagnosztikus értékelésnek, annak számít az szintfelmérő dolgozat is, ami alapján csoportokba osztjuk a diákokat.

A **szummatív** értékelés egy-egy tanulási szakasz lezárásaként értékel. Ilyen a témazáró dolgozat, a záróvizsga vagy éppenséggel az érettségi is. A szummatív értékelés célja, hogy minősítse a diák tanulását, hogyan sikerült elsajátítania az adott tananyagot. Mivel ez az adott tanulási szakasz lezárásaként történik, a diáknak már nincs lehetősége a korrekcióra, ezért ennek a fajta értékelésnek elég csekély a pedagógiai hatása. A szummatív értékelés azt is üzeni a diáknak, hogy ezzel az adott tanulási szakaszt mintegy letudta, az adott ismeretekre és képességekre a továbbiakban nincs szüksége.

A **formatív** értékelés szerepe, hogy alakítsa a tanulási folyamatot. Visszajelzést adjon a tanárnak és a diáknak egyaránt arról, hogy mennyit és hogyan sajátított el. Az ilyen értékelés a tanulási folyamat közben történik és lehetőséget ad a diáknak arra, hogy módosítsa addigi munkáját.

Az értékelés hatékony formáját jelenthetik az **értékelőtáblázatok**, ezekben az angolul *rubric*-nak nevezett táblázatokban felsoroljuk az értékelés szempontjait valamint az egyes szempontok mellé azt is, hogy azok milyen szinteken valósulhatnak meg. Érdekes már a feladattal együtt kiadni a diákok számára az értékelőtáblázatot, így tisztában lehetnek azzal is, hogy mik a tanári elvárások.⁵

Csoportos feladatoknál lehetőségünk van arra, hogy **csoportos** értékelést alkalmazzunk, amikor a csoport egésze kapja meg ugyanazt az értékelést. Ennek egy változata, amikor a csoport közös pontszámot, de azt a csoport maga határozhatja meg, hogy azt milyen arányban osztják meg egymás között.

Ez utóbbi már átvezet az **önértékelés** felé, amit kifejezetten fontos 21. századi képességnek tartunk. Érdekes próbát tenni azzal, hogy teljesen a diákokra bizzuk a saját értékelésüket, meglepő eredményeket kaphatunk.

Visszajelzés IKT eszközök segítségével

Mint látható, az értékelés pedagógiailag leghatékonyabb funkciója a visszajelzés. Most azt vizsgáljuk meg, hogy milyen lehetőségeket tesz lehetővé az IKT eszközök használata a hatékony visszajelzésre.

Folyamatos értékelés

A folyamatos értékelés jellegénél fogva formatív, nem egy ponton *méri meg* a tanulót, hanem egy bizonyos intervallumon belül összegzi a tanulás folyamatának eredményeit, dokumentálja a lépéseit. Lényege: a diákok folyamatosan kapnak visszajelzést a munkájukról, az egyes részértékelések (pl. terepmunka dokumentációja, kísérletek, dolgozatok, projektek, órai munka stb.) a folyamat egésze szempontjából kerülnek értékelésre. A folyamatos értékelés nyilvánvaló előnye, hogy helyt ad a diák fejlődésének, egy adott időkereten belül többféleképpen lehet eredményt elérni, lehetőség nyílik az önszabályozásra, nagyobb a tanulói autonómia és kevésbé stresszes a folyamat. Hátránya az lehet, ha nem valósul meg, azaz a diákok nem kapnak folyamatos visszajelzést a munkájukról. Szintén gondot jelenthet, ha a tanulásban a tanár teljesen magukra hagyja a diákokat. Fontos, hogy az értékeléshez világos szempontrendszert adjunk, segítsük, irányítsuk a diákokat abban, hogy használják a rendszer adta lehetőségeket, éljenek az önszabályozás lehetőségével, ne pedig visszaéljenek azzal, hogy nem minden esetben van azonnali (osztályzatban mérhető) értéke a munkájuknak. Ez a forma ismerős lehet a PIL Akadémia résztvevőinek, elég hozzá egy *Excel* táblázat, amit a *Skydrive*-on keresztül olvasásra megosztunk a diákokkal, és amiben folyamatosan vezetjük az eredményeiket.

Természetesen, mint bármi egyéb, a folyamatos értékelés sem biztos, hogy mindig, minden csoportban, iskolában működik. Szintén visszaüthet a tanulói autonómia is, illetve idő kell ahhoz, hogy a diákok

---

⁵ Ilyen értékelőtáblázatok készítéséhez lehet segítség angolul a *Rubistar* oldal (<http://rubistar.4teachers.org/index.php?screen=NewRubric>), de egy tudománytörténeti színdarabhoz készült értékelőtáblázatot mintaként csatolunk is.

megértsék, hogy mit is követel meg tőlük a rendszer, és sok segítség, valóban minden lépés után visszajelzés szükséges az elején, hogy képesek legyenek teljesíteni.

Digitális portfólió

A digitális portfólió (ami nem más, mint mindazon dokumentumok gyűjteménye, amelyek bemutatják, hogy a diákok mi mindent sajátítottak el egy bizonyos témában) lehet a folyamatos értékelés alapja, illetve az a módszer, amely segítségével a diákok (és a tanár) nyomon követhetik, hogy hol tart a munka, valamint meggyőződhetünk arról, hogy egy három hetes projekt eredménye nem egyetlen nap alatt született. Itt a portfólió típusai közül az értékelési portfólióról lesz szó.

- Folyamatos közzététel
Az egyik módszer a blogok kötelező bevezetése lehet. Ha önállóságot is adunk a diákoknak, érdemes bizonyos 'mérőköveket' beiktatni, és a középtávú (több hetes) projekt mellé rövidebb távú, jól látható célokat is érdemes megadni. Ez egyrészt segít a diákoknak beosztani az időt (nem tudják gyakran felmérni, hogy egy feladat mennyi munkát, energiát, időt igényel), lehetőséget ad arra, hogy egymás munkáját is lássák, értékeljék, illetve saját haladásukat összevegyék másokéval. Legalább ilyen jelentősége van annak, hogy ebben a rendszerbe így beépül az önreflexió is (ami nem magától értetődő sok diák esetében), azaz látja, hogy mit kell(enne) tennie, hol tévedt el esetleg, és azt is, hogy miben érdemes változtatnia.
- Digitális portfólió dokumentumok megosztásával
Egy rendkívül egyszerű, jól működő (kipróbált) és hasznos alkalmazás lehet a SkyDrive a digitális portfólió összeállítására, megosztására, illetve gyűjtésére. Nyissunk ehhez egy SkyDrive fiókot, készítünk egy mappát, amelyet egy link segítségével osszunk meg a diákokkal. Ebbe a mappába tölthetjük fel a portfóliójukat, illetve tölthetjük le, tanulmányozhatják egymásét. Természetesen mindezt úgy is meg lehet csinálni, hogy a diákok ne lássák egymás műveit (bár nálam például hasznosabbnak bizonyult, hogy megosztottuk egymással az eredményeket, írásokat).

Osztálytermi visszajelzés

A visszajelzés különlegesen értékes módja, ha azt az osztályteremben, tanítás közben tehetjük meg. Mind a diákok láthatják, hogy hogyan haladnak, mind mi képet kaphatunk arról, hogy milyen irányba halad az óra. Az osztálytermi visszajelzés a tanulást kooperatívvá és játékosá is teheti. A különféle osztálytermi visszajelző rendszerek (*klikkerek*) nagyon sok lehetőséget hordoznak, kár, hogy gyakran csak a feletetésre gondolják használhatónak.⁶ Ezek a rendszerek rendszerint elég drágák, nem mindenki számára hozzáférhetőek. Vannak azonban a visszajelzésnek olyan módozatai is, amikkel sokkal olcsóbban kaphatunk visszajelzést a diákjainktól. Ilyen például a *Powerpoint* kiegészítőjeként elérhető **Mouse Mischief** (a *Microsoft Learning Suite* részeként ingyenesen letölthető), amivel egy géphez több egeret is kapcsolhatunk (ha ezek *Bluetooth* rendszerű rádiós egerek, akkor még a zsinór mérete sem

⁶ Az osztálytermi visszajelző rendszerek használatához szolgál nagyon hasznos tanácsokkal a *Carl Wieman Science Education Initiative* angol nyelven:

http://www.cwsei.ubc.ca/resources/files/Clicker_guide_CWSEI_CU-SEI.pdf

akadály), az *Powerpointban* feltett kérdésekre azután mindegyik csoport válaszolhat a saját egerével, majd láthatja, hogy sikerült-e eltalálnia a helyes választ. [ITT TEKINTHETŐ MEG](#) egy videó a program használatáról.

Kifejezetten hasznos lehet a visszajelzésre a **Socrative** rendszer (<http://socrative.com/>). Ebben a diákok a saját számítógépükről vagy éppen az okostelefonjukról válaszolhatnak a tanár által feltett kérdésekre. A nagyfokú szabadságot biztosító rendszerben lehetőségünk van akár rögtönözni is. Szintén támogatja a rendszer az úgynevezett kilépőjegyek használatát, ezek olyan kérdések, amikre a diáknak válaszolnia kell az óra végén, segítségükkel a diák is láthatja, hogy megértette-e az anyagot és a tanár is, hogy mennyire volt sikeres a munkája. A *Socrative* rendszert [EBBEN A VIDEÓBAN](#) mutatjuk be.

Utolsóként a szintén ingyenes **Microsoft Interactive Classroomról** ejtünk szót. Ez a rendszer akkor használható, ha a tanár és a diák számítógépei ugyanarra az alhálózatra kapcsolódnak fel. A kiegészítőt (ami szintén az ingyenes *Microsoft Learning Suite* részeként érhető el) telepíteni kell a tanárok és a diákok gépeire is. A tanár a saját *Powerpoint* vetítését használja, de ebbe könnyen bele is tud rajzolni. A diákok számára az ő kifejezetten jegyzetelésre kifejlesztett *OneNote* programjukban (ez az Office programcsomag része) megjelennek a tanár diái, abba azonban a saját megjegyzéseiket rögzíthetik. Ezen túl a tanár még kérdéseket is feltehet a diákoknak, amire azok válaszolni tudnak. Ezzel tulajdonképpen egy teljes osztályfelügyeleti rendszerre tehetünk szert.⁷

Irodalom

Holt, J. (1992): Iskolai kudarcok, Gondolat

Nahalka I. (2012): Mérések a pedagógiában, avagy mit mondanak a vajákosok (in press)

Videótár:

[A Mouse Mischief használata](#)

[A socrative használata](#)

---

⁷ Angol nyelvű videó található meg az *Interactive Classroom* működéséről:

<http://www.youtube.com/watch?v=xBytRumLFtc> és <http://www.youtube.com/watch?v=IE5b4GDVLFQ>

Melléklet

Értékelőtáblázat példa

	Nem jó (0)	Elfogadható (1)	Kiváló (2)
Tudományos pontosság	Tudományos fogalmak nem szerepelnek a műben, vagy nagyon tévesen, hibásan	Tudományos fogalmak többé-kevésbé pontosan szerepelnek a műben	A mű alkalmas arra, hogy abból megsimerkedjünk tudományos fogalmakkal
Történelmi hűség	A darab semmiben sem követi a történelmi tényeket	A darab pontatlanul mutatja be a történelmi tényeket	A darab láthatóan a történelmi tényekre és eseményekre építkezik, ahol eltér tőle, az a mű kreatív értékei miatt indokolható
Gondolat, ötlet, kreativitás	A darab unalmas, nem állapítható meg, mit akar mondani	A darab tartalmaz valamilyen mondanivalót, valamilyen átfogó gondolatot, megvalósításában kreatív	A darab valamilyen alapgondolatot illusztrál, ötletes, kreatív
Színdarab	A színdarab nincsen megírva, a szereplők jobbra improvizálnak	A darabnak létezik szöveggönyve, ez nem túl részletes, a szövegek sablonosak	A darab rendes szöveggönyvvel rendelkezik, a párbeszédnek gördülékenyek, a szerkezet világos
Megvalósítás	Alig vannak kellékek, a megvalósítás átgondolatlan, rögtönzött	Történetek kísérletek arra, hogy valamilyen koncepció alapján kerüljön színpadra a mű, vannak jelmezek és kellékek	A színpadi megvalósítás ötletes és a darab tartalmához illeszkedik, a színészi játék jó

